

*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потєбні
Запорізького національного університету*

ДИСЦИПЛІНА

*Фінансовий контроль в державних
та підприємницьких структурах*

Лекція 2.

2. Сутність та зміст економічного контролю

2.1. Визначення поняття «контроль»

2.2. Складові економічного контролю

2.3. Державні органи економічного контролю

2.1. Визначення поняття «контроль»

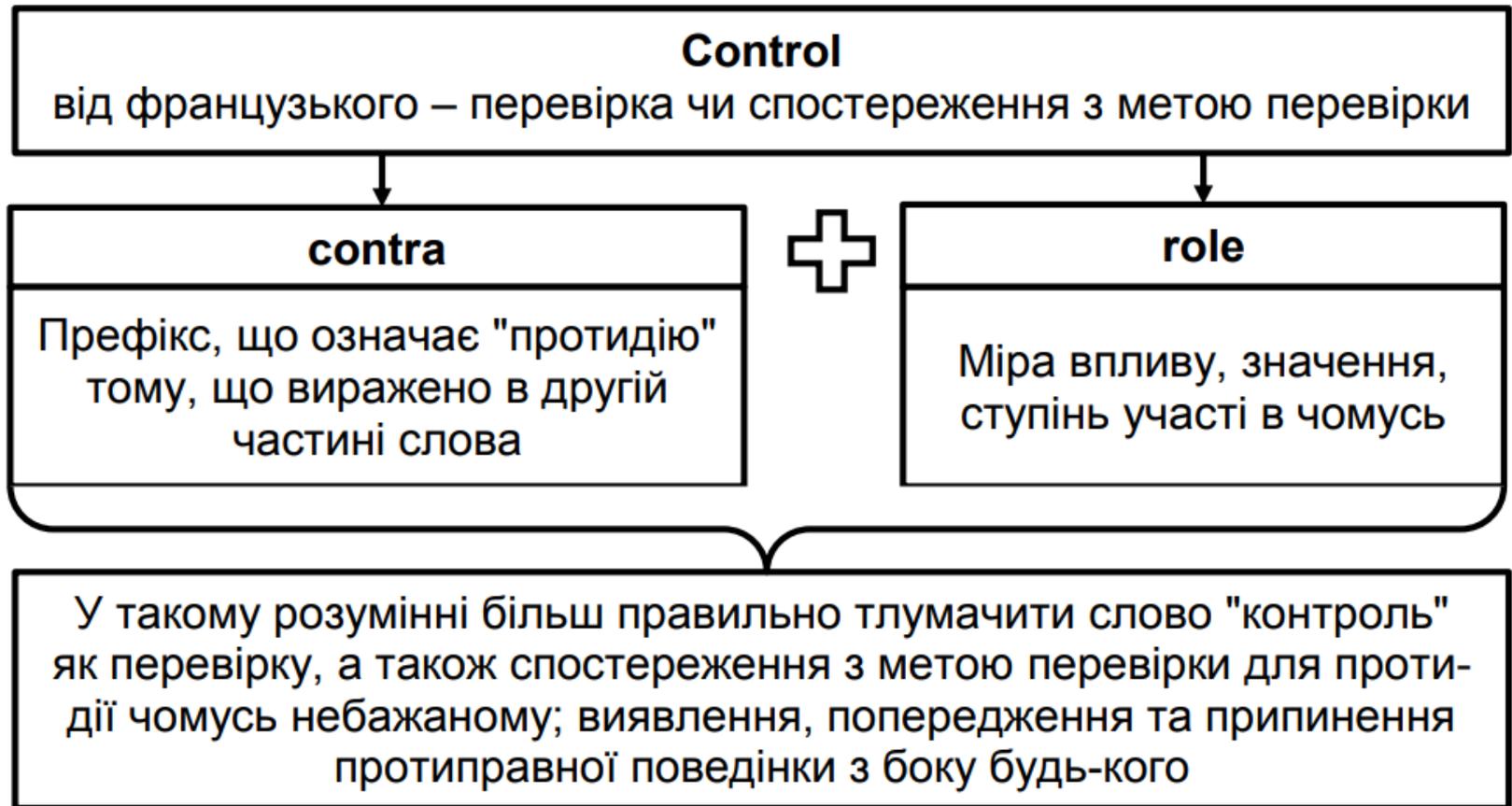

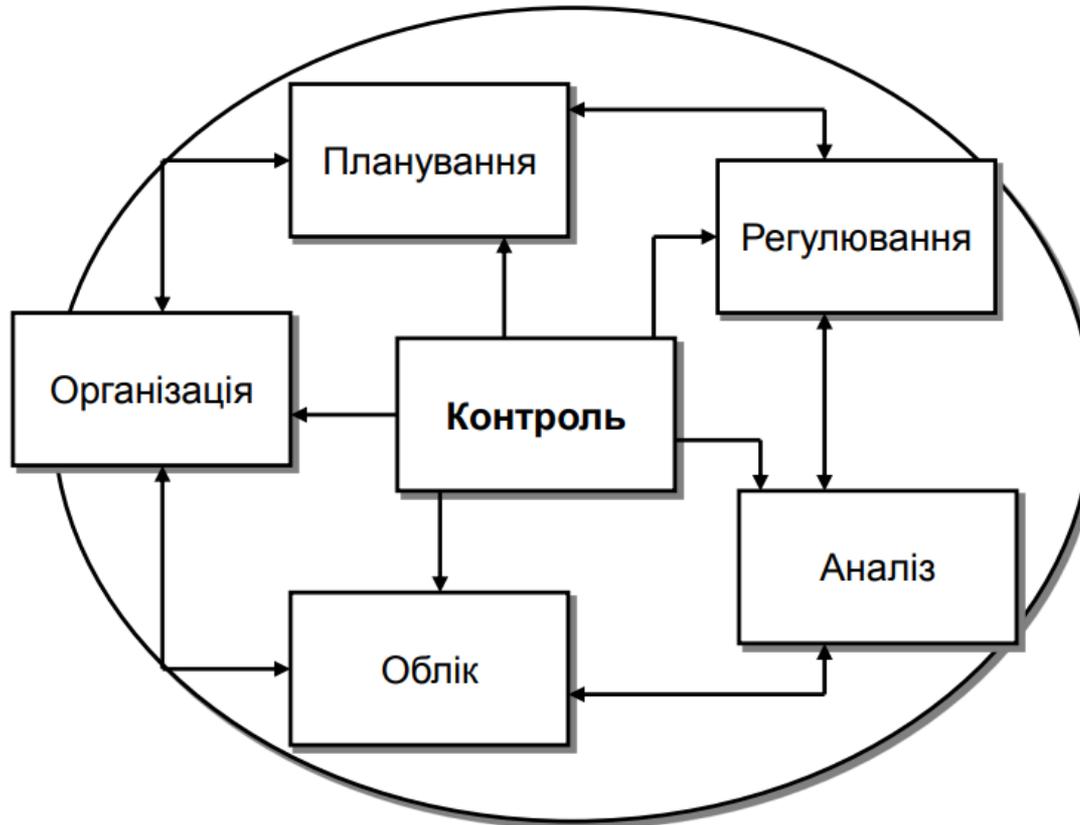
Рис. 2.1. Етимологічна побудова поняття "контроль"

*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету*

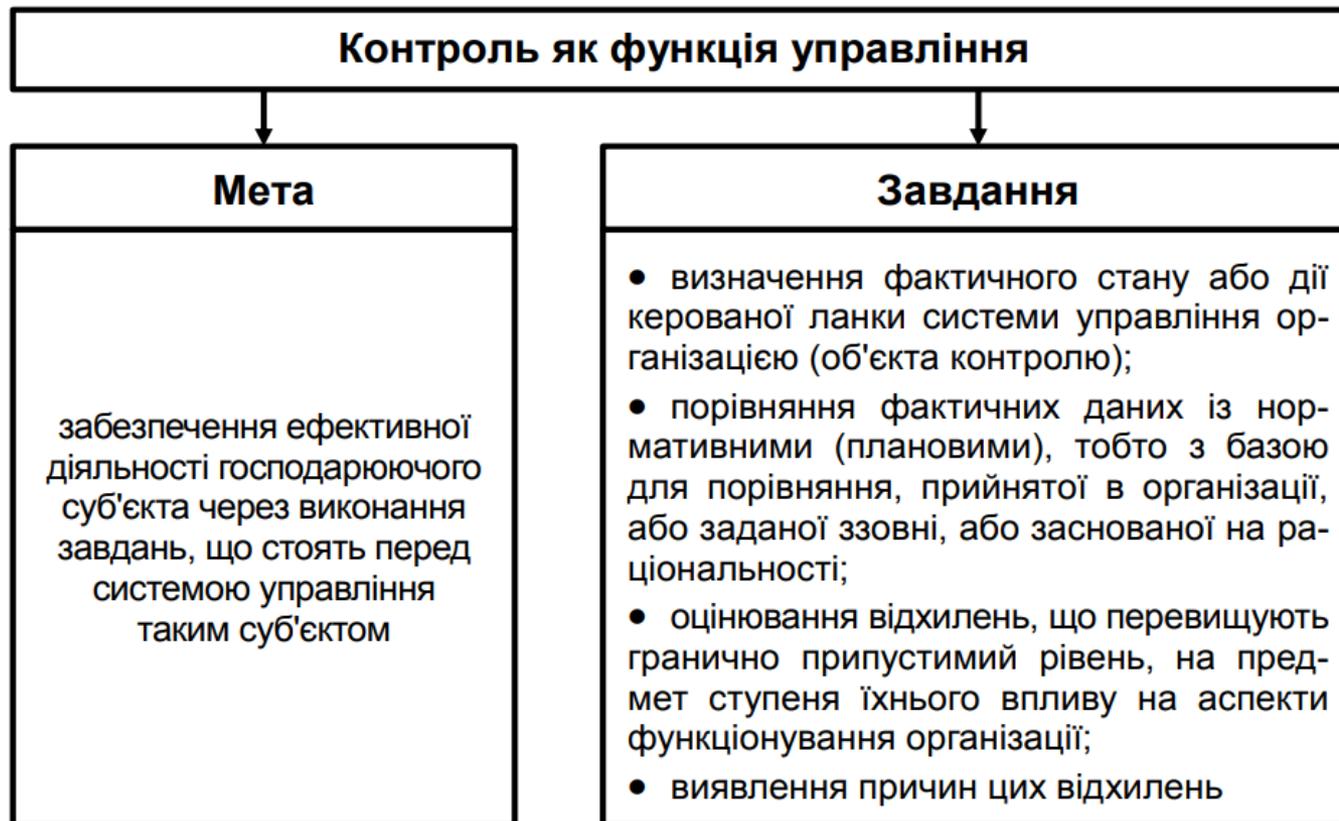
Сучасні визначення поняття контролю [8]

Автор	Визначення
Білуха Н. Т.	Контроль – це система нагляду та перевірки відповідності процесу функціонування об'єкта управління прийнятим управлінським рішенням, встановлення результатів управлінського впливу виявленням відхилень, допущеним у процесі таких рішень
Бутинець Ф. Ф.	Контроль – це систематичне спостереження і перевірка процесу функціонування відповідного об'єкта з метою встановлення його відхилень від заданих параметрів
Енциклопедичний словник бізнесмена	Контроль – це замір та аналіз результатів виконання стратегічних планів, планів маркетингу і вживання заходів, що корегують їх
Жила В. Г.	Контроль – це процес, що забезпечує відповідність функціонування об'єкта управління ухваленим управлінським рішенням та направлений на успішне досягнення поставлених цілей
Лушкін В. А.	Контроль – це система спостереження та перевірки процесу функціонування та фактичного стану об'єкта управління з метою визначення обґрунтованості й ефективності ухвалених управлінських рішень та результатів їх виконання, виявлення відхилень від вимог цих рішень, інформування про ці явища керівних органів та усунення несприятливих ситуацій
Павлюк В. В.	Контроль – це елемент управління, є складним процесом, направленим на перевірку відповідності контрольованих об'єктів вимогам, виданим параметрам

**Рис. 2.3. Контроль як одна із функцій (або підсистем)
загального управління [8]**

**Рис. 2.3. Контроль як одна із функцій (або підсистем)
загального управління [8]**

Економічний контроль – це сукупність економічних відносин, які виникають у системі взаємодії та управління продуктивними силами і виробничими процесами

Складає економічного контролю

Фінансовий контроль – це система відносин із приводу систематичного спостереження та перевірки процесу створення, розподілу і використання фондів фінансових ресурсів на всіх рівнях, яка діє з метою встановлення відхилень від заданих параметрів у вартісному виразі

Господарський контроль – це контроль за законністю та ефективністю господарської діяльності підприємства, установи, організації

Фінансово-господарський контроль – це контроль за фінансовими операціями та господарськими процесами з метою встановлення їх законності, правильності і доцільності, що має місце в усіх галузях національної економіки і з'являється в різних формах залежно від форми власності підконтрольного об'єкта

Загальноекономічний контроль здійснюється на макроекономічному рівні та має такі об'єкти дослідження: виконання програм економічного та соціального розвитку країни, регіону; задоволення життєво важливих потреб людей; динаміка ціноутворення; кон'юнктура ринку; використання ресурсів країни, регіону та інші великомасштабні національні програми народногосподарського значення

Фінансовий контроль – це система відносин із приводу систематичного спостереження та перевірки процесу створення, розподілу і використання фондів фінансових ресурсів на всіх рівнях, яка діє з метою встановлення відхилень від заданих параметрів у вартісному виразі

Мета фінансового контролю полягає у постійній та повній перевірці фінансових показників суб'єктів господарювання

Суб'єкт: Державна аудиторська служба України, незалежні аудиторські фірми, Аудиторська палата України

Об'єкт: фінансова діяльність суб'єктів господарювання

Види:

- державний позавідомчий;
- внутрівідомчий;
- внутрігосподарський;
- громадський;
- аудиторський

За часом проведення:

- попередній;
- поточний;
- наступний

Методи:

- камеральна перевірка;
- документальна перевірка;
- економічний аналіз;
- інспектування (ревізія);
- обстеження

За джерелами інформації:

- документальний;
- натурально-речовий

Господарський контроль – це контроль за законністю та ефективністю господарської діяльності підприємства, установи, організації

Мета: встановлення правильності ведення та законності господарської діяльності, а також виявлення резервів підвищення її ефективності

Предмет: господарська діяльність господарюючого суб'єкта

Об'єкт: господарські процеси і їх результати, а також окремі господарські операції. Активи, власний капітал та зобов'язання у процесі здійснення господарської діяльності знаходяться в постійному русі, чинять кругообіг, який складається з **трьох господарських процесів**

Джерела інформації: дані господарського обліку, первинні документи та фінансова звітність підприємств

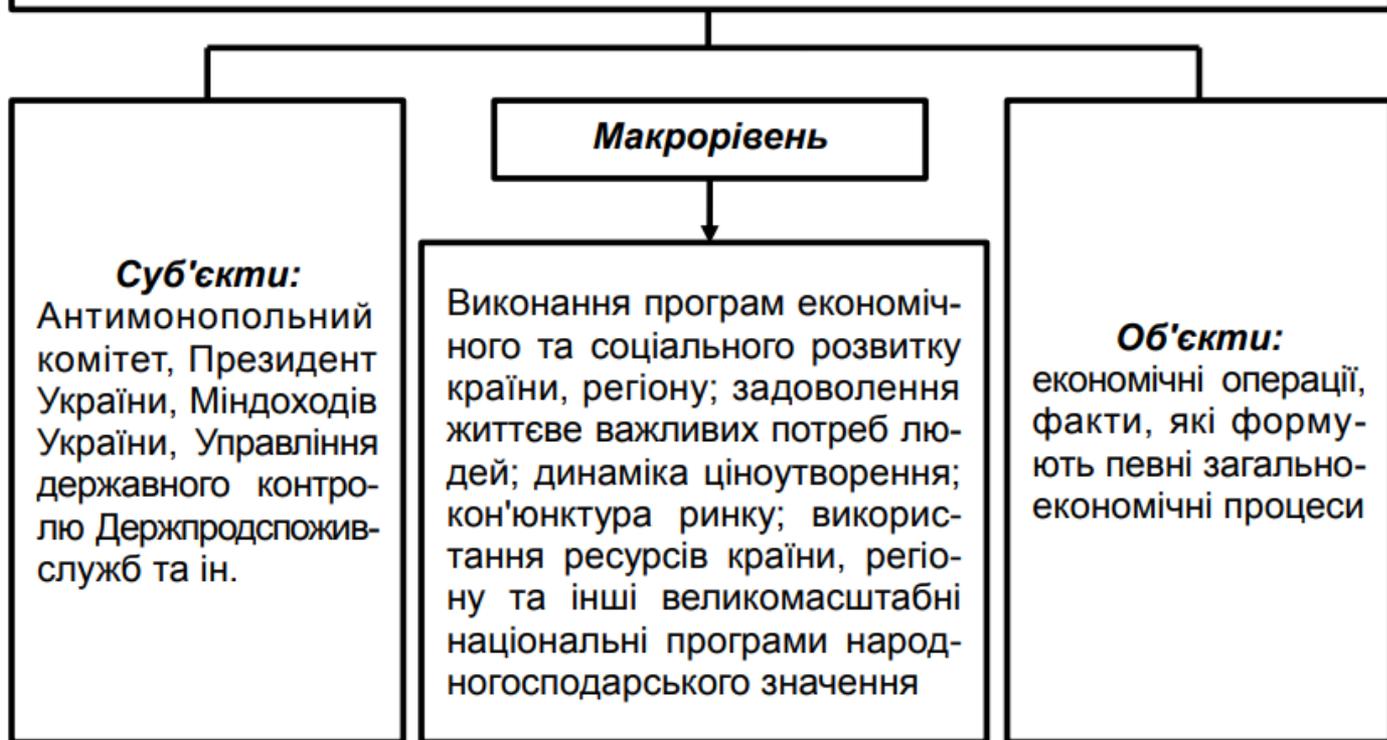
Процес постачання – гроші перетворюються в предмети праці, які утворюють виробничі запаси. У процесі постачання об'єктами господарського контролю є затрати на придбання засобів, обсяг їх заготовлення, розрахунки з постачальниками

Процес виробництва – зі сфери обігу засоби переходять у сферу виробництва. На цій стадії засоби праці, предмети праці та праця, вступаючи у взаємодію, створюють готовий продукт. У процесі виробництва об'єктами господарського контролю виступають витрати на виготовлення продукції, наявність і рух готової продукції

Процес реалізації (збуту) – заключна стадія кругообігу. На цій стадії готова продукція реалізується споживачам, виникають розрахункові відносини з покупцями. Результатом процесу реалізації є дохід, отриманий від реалізації продукції. На стадії реалізації об'єктами господарського контролю є витрати, пов'язані з відвантаженням і реалізацією продукції

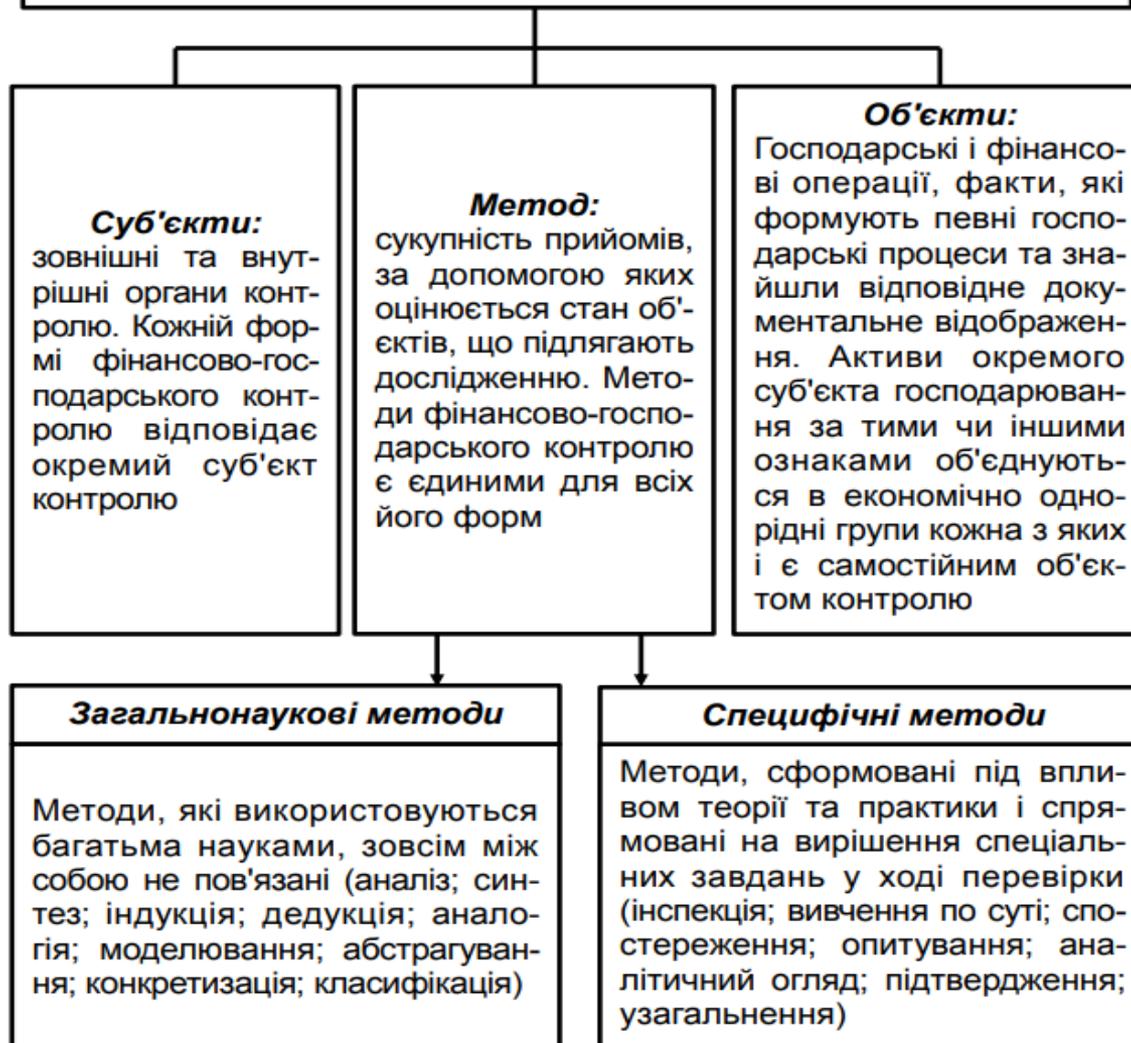
*Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету*

Загальноекономічний контроль – здійснюється на макроекономічному рівні та має такі об'єкти дослідження: виконання програм економічного та соціального розвитку країни, регіону; задоволення життєво важливих потреб людей; динаміка ціноутворення; кон'юнктура ринку; використання ресурсів країни, регіону та інші великомасштабні національні програми народногосподарського значення

Фінансово-господарський контроль –

це контроль за фінансовими операціями та господарськими процесами з метою встановлення їх законності, правильності і доцільності, що має місце в усіх галузях національної економіки і з'являється в різних формах залежно від форми власності підконтрольного об'єкта

Завдання економічного контролю

- контроль за достовірністю даних бухгалтерського обліку та звітності;
- попередження порушень;
- виявлення та мобілізація резервів;
- виявлення нестач, розтрат, крадіжок та інших порушень;
- вивчення причин та умов, що породжують безгосподарність;
- виявлення відповідності господарювання нормативам, положенням;
- виявлення та визначення суми збитку, нанесеного порушеннями

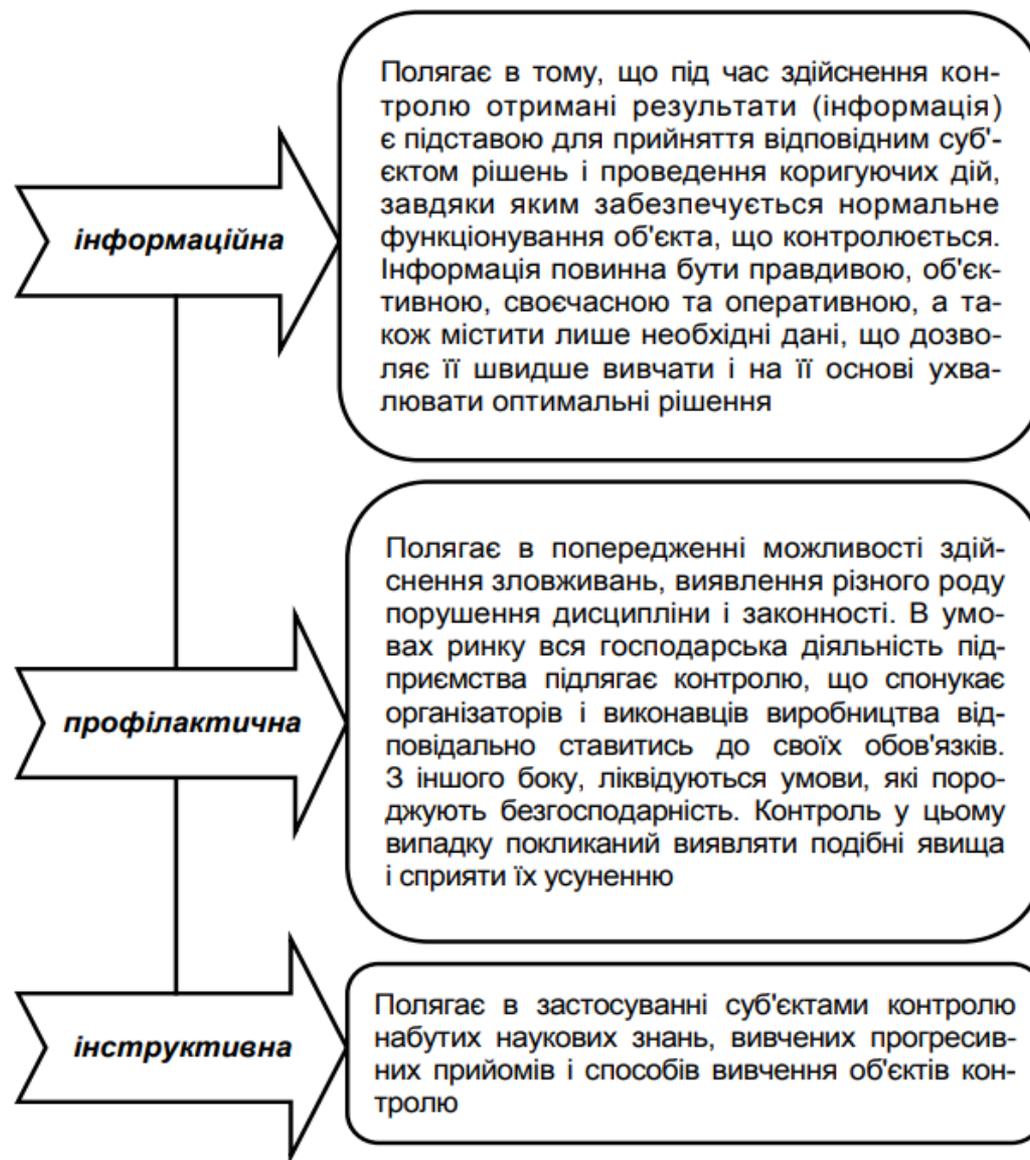

Рис. 2.11. Функції економічного контролю [6]

Види економічного контролю та їхня характеристика

Ознака	Вид	Характеристика
1	2	3
За повнотою охоплення суб'єктів господарювання, що контролюються	<i>Повний</i>	охоплює всі сторони діяльності господарюючого суб'єкта, що вивчається, всі ділянки його роботи та види здійснених операцій
	<i>Частковий</i>	перевіряються тільки окремі види діяльності підприємства або окремі види господарських операцій, вивчається один або декілька аспектів діяльності підприємства, певні види операцій, або зберігання і правильність використання окремих видів сировини, товарів, підзвітних сум, готівки
	<i>Наскрізний</i>	проводиться одночасно на декількох підприємствах, що входять до складу однієї організації
За повнотою вивчення господарських процесів	<i>Суцільний</i>	перевіряються всі документи і реєстри бухгалтерського обліку, в яких відображені факти господарювання за весь період, що контролюється
	<i>Вибірковий</i>	передбачає вивчення не всіх, а лише певної частини документів, що відбираються на підставі науково обґрунтованої схеми, за той чи інший період часу (квартал, місяць, окремі дні)
	<i>Комбінований</i>	у ході якого одна частина документів та інформації вивчається суцільно, а інша – вибіркоким способом
За етапами контролю господарських процесів	<i>Попередній</i>	основними функціями якого слід вважати розроблення процедур і правил поведінки працівників у процесі реалізації прийнятих планів
	<i>Поточний</i>	здійснюється в процесі виробничо-господарської діяльності по всьому ланцюжку ієрархії управління та спрямований на попередження можливих відхилень у виробничому процесі
	<i>Наступний</i>	охоплює перевірку правильності в законності проведених господарських операцій, виявляє порушення і зловживання, а також дає можливість розробити заходи щодо усунення недоліків та їх попередження в майбутньому

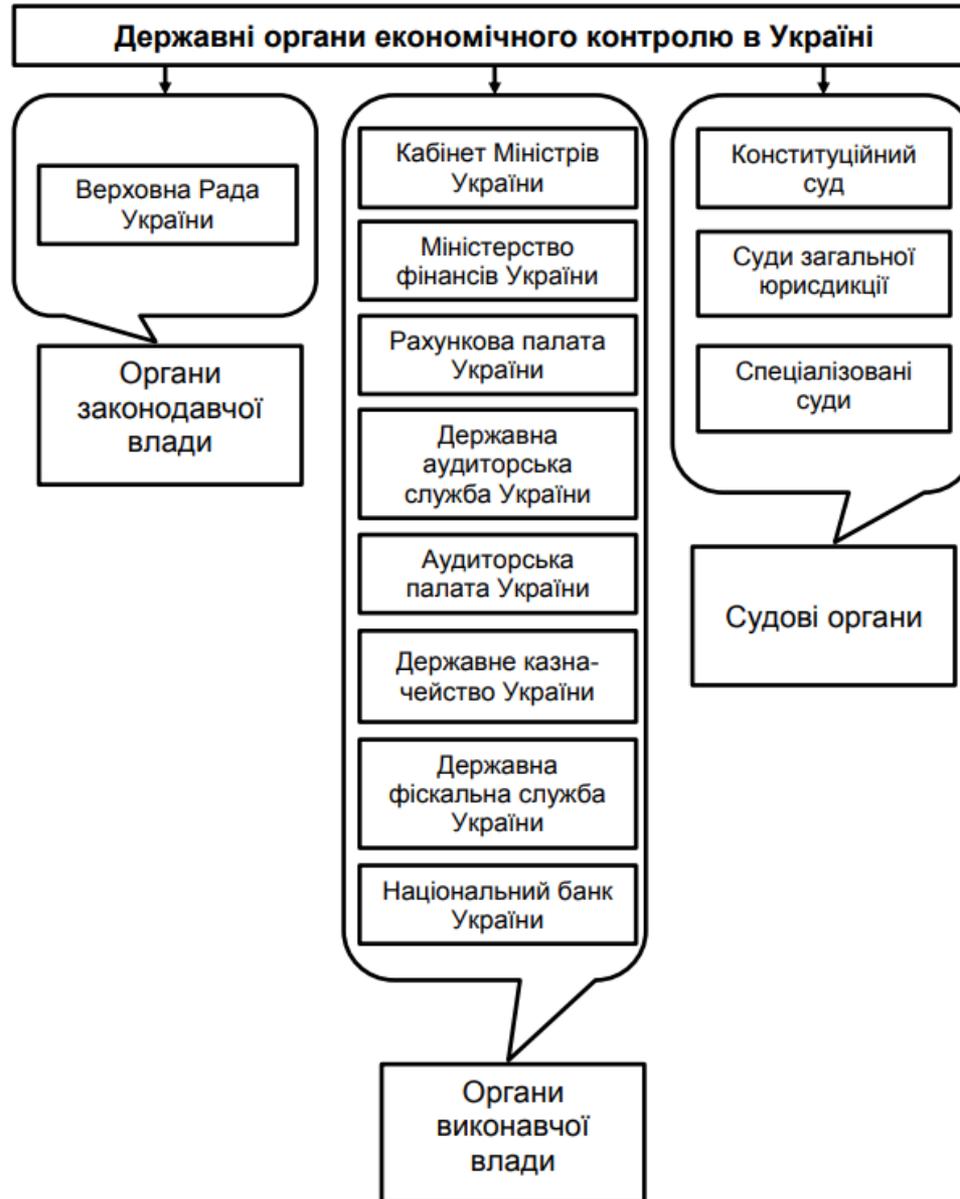
Закінчення табл. 2.2

1	2	3
За періодичністю проведення	<i>Перманентний</i>	триває безперервно, постійно
	<i>Періодичний</i>	здійснюється через певні проміжки часу, повторюється час від часу
За способом сприйняття господарських процесів	<i>За участю суб'єкта контролю</i>	здійснюється безпосередньо перевіряючими особами
	<i>Автоматизований</i>	проводиться з використанням комп'ютерної техніки та інформаційних технологій
За статусом здійснення	<i>Державний</i>	здійснюється державними контролюючими органами
	<i>Відомчий</i>	проводиться певним відомством на підпорядкованому об'єкті
	<i>Контроль власника</i>	проводиться власником на власному підприємстві
	<i>Незалежний</i>	проводиться незалежними приватними суб'єктами контролю
Відносно господарюючого суб'єкта	<i>Зовнішній</i>	здійснюється суб'єктами контролю, які не входять до складу структурного підрозділу підприємства, діяльність якого контролюється
	<i>Внутрішній</i>	здійснюється органами внутрішнього контролю (головним бухгалтером підприємства, ревізійною комісією, спостережною радою тощо)

Форми економічного контролю

Форма	Характеристика
<i>Незалежний аудит</i>	Незалежна перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів. <i>Суб'єкт – незалежні аудиторські фірми та аудитори</i>
<i>Аудит державних фінансів</i>	Перевірка та аналіз фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю. <i>Суб'єкт – Державна аудиторська служба України та Рахункова палата України</i>
<i>Інспектування (ревізія)</i>	<i>Інспектування</i> полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань діяльності об'єкта контролю. <i>Ревізія</i> – є формою здійснення інспектування. <i>Суб'єкт – Державна аудиторська служба України та Контрольно-ревізійні відділи при міністерствах</i>
<i>Перевірка закупівель</i>	Перевірка, яка проводиться за наявності підстав, передбачених Порядком проведення перевірок закупівель Державною аудиторською службою, її міжрегіональними територіальними органами, щодо замовника за його місцезнаходженням чи за місцем розташування об'єкта його права власності. <i>Суб'єкт – Державна аудиторська служба України</i>
<i>Моніторинг закупівель</i>	Аналіз дотримання замовником законодавства у сфері публічних закупівель на всіх стадіях закупівлі з метою запобігання порушенням законодавства у сфері публічних закупівель. <i>Суб'єкт – Державна аудиторська служба України</i>
<i>Податковий контроль</i>	Огляд і дослідження документації певного підприємства на предмет правильного і своєчасного нарахування і сплати податкових платежів. <i>Суб'єкт – Державна фіскальна служба України, податкові інспекції на місцях</i>
<i>Бюджетний контроль</i>	Контроль за операціями бюджетного процесу на всіх його стадіях. <i>Суб'єкт – Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України</i>
<i>Казначейський контроль</i>	Контроль виконання бюджетів у процесі затвердження бюджетних призначень, розподілу та доведення бюджетних асигнувань, прийняття бюджетних і фінансових зобов'язань до отримання товарів і послуг та здійснення платежу з бюджетних рахунків. <i>Суб'єкт – Державне казначейство України</i>
<i>Внутрішній контроль</i>	Незалежна діяльність із перевірки та оцінювання роботи суб'єкта господарювання. <i>Суб'єкт – Внутрішні підрозділи підприємства</i>

2.3. Державні органи економічного контролю в Україні

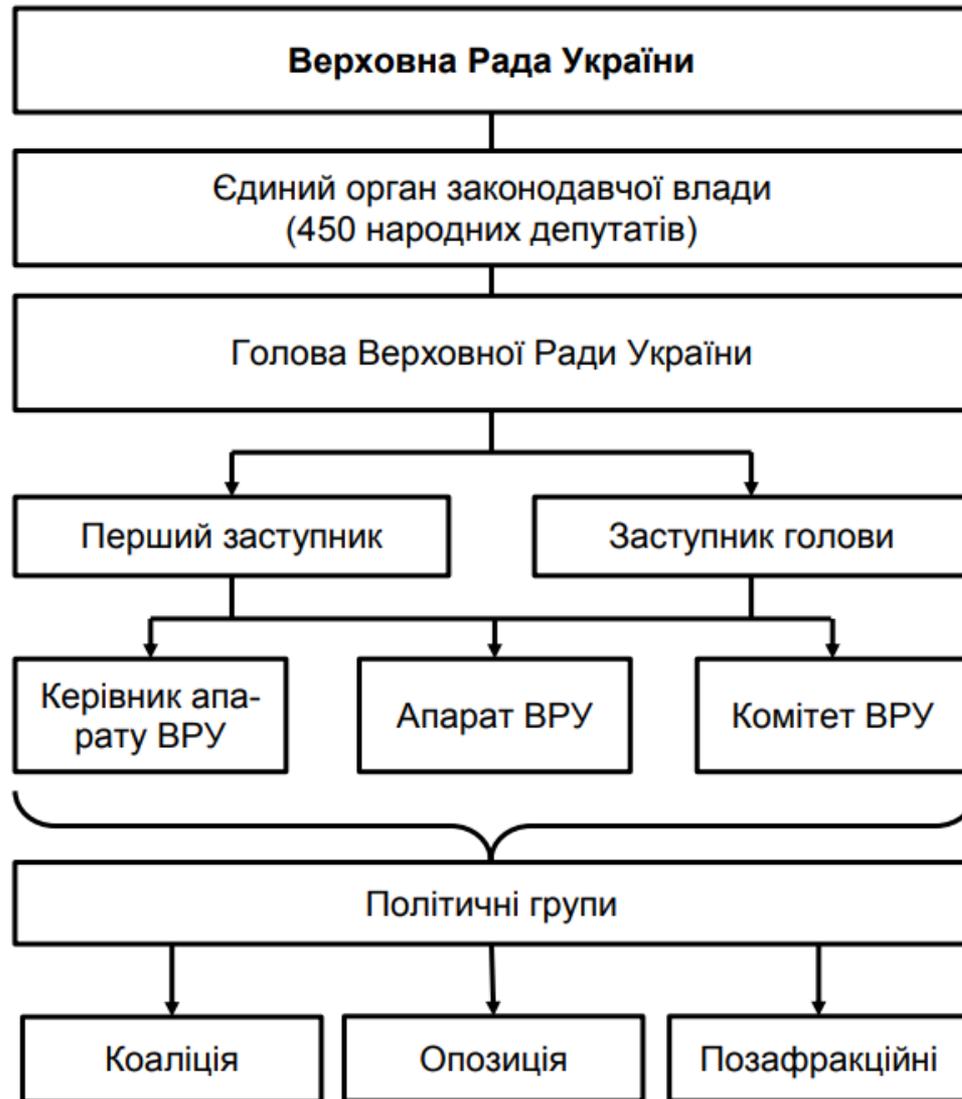

Рис. 2.14. Організаційна структура Верховної Ради України як органу законодавчої влади

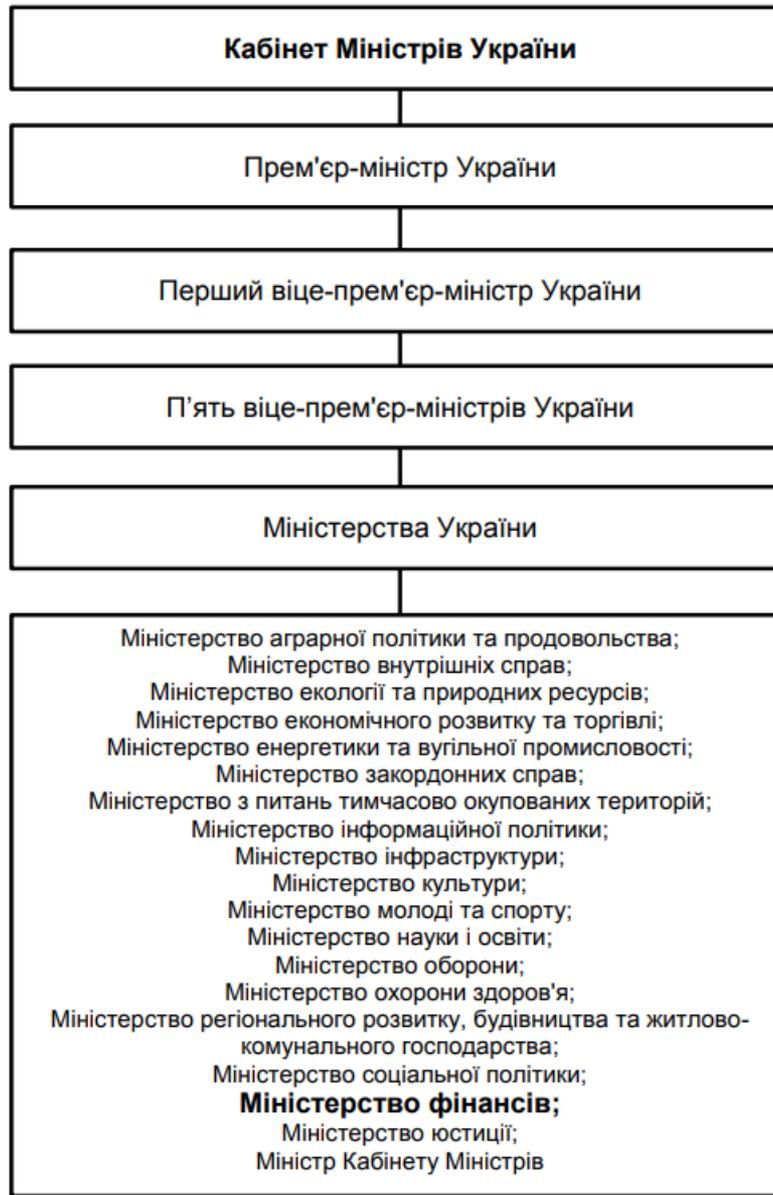

Рис. 2.15. Організаційна структура Кабінету Міністрів України

Міністерство фінансів України – центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України

Склад Мінфіну України

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Мінфіну у Мінфіні утворюється колегія. До її складу входять Міністр (голова колегії), заступники Міністра, керівники урядових органів державного управління, що діють у складі Мінфіну, Голова Голів КРУ, Голова Державної фіскальної служби України, Голова Держмитслужби, керівники підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Мінфіну

Правова основа організації та діяльності Мінфіну

Мінфін керується Конституцією та законами України, а також указами Президента України і постановами Верховної Ради України, актами Кабінету Міністрів України та Положенням про Міністерство фінансів України

Завдання Міністерства фінансів України

- забезпечення реалізації єдиної державної фінансової, бюджетної, податкової, митної політики, політики у сфері державного внутрішнього фінансового контролю та здійснення контролю за її проведенням;
- забезпечення концентрації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку України;
- здійснення заходів з підвищення ефективності управління державними фінансами;
- проведення разом з іншими органами виконавчої влади аналізу фінансово-економічного становища держави, перспектив її подальшого розвитку;
- здійснення в межах своїх повноважень контролю за дотриманням бюджетного законодавства;
- розроблення стратегії фінансування державного бюджету;
- забезпечення здійснення державних запозичень, надання державних гарантій, погашення та обслуговування державного боргу;
- удосконалення методів фінансового і бюджетного планування;
- здійснення державного регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні, розроблення стратегії розвитку національної системи бухгалтерського обліку, визначення єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності

Рис. 2.16. Організаційна структура Міністерства фінансів України

Рис. 2.17. Статус та правові основи діяльності Рахункової палати України

Завдання Рахункової палати України

- організація і здійснення контролю за своєчасним виконанням видаткової частини Держбюджету України, витрачанням бюджетних коштів;
- здійснення контролю за утворенням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргу, визначення ефективності та доцільності видатків державних коштів;
- контроль за фінансуванням загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального і національно-культурного розвитку, охорони довкілля;
- контроль за дотриманням законності щодо надання Україною позик і економічної допомоги іноземним державам, міжнародним організаціям;
- контроль за законністю та своєчасністю руху коштів Держбюджету та коштів позабюджетних фондів в установах НБУ та уповноважених банках;
- аналіз встановлених відхилень від показників Держбюджету України та підготовка пропозицій про їх усунення, а також про удосконалення бюджетного процесу в цілому;
- регулярне інформування ВРУ, її комітетів про хід виконання Держбюджету України та стан погашення внутрішнього і зовнішнього боргу України, про результати здійснення інших контрольних функцій

Державна аудиторська служба України

Аудиторська палата України (АПУ)
створена у 1993 році як незалежний орган

Склад АПУ

АПУ формується на паритетних засадах шляхом делегування до її складу аудиторів та представників державних органів. Загальна кількість членів АПУ становить двадцять осіб

Правова основа організації та діяльності АПУ

Аудиторська діяльність у сфері фінансового контролю регулюється Господарським кодексом України, Законом України "Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність"

Повноваження Аудиторської палати України:

- здійснює сертифікацію осіб, які мають намір займатися аудиторською діяльністю;
- затверджує стандарти аудиту;
- затверджує програми підготовки аудиторів та за погодженням з НБУ програми підготовки аудиторів, які здійснюватимуть аудит банків;
 - веде Реєстр аудиторських фірм та аудиторів;
 - здійснює контроль за дотриманням аудиторськими фірмами та аудиторами вимог закону, стандартів аудиту, норм професійної етики аудиторів;
 - здійснює заходи із забезпечення незалежності аудиторів при проведенні ними аудиторських перевірок та організації контролю за якістю аудиторських послуг;
 - регулює взаємовідносини між аудиторами (аудиторськими фірмами) в процесі здійснення аудиторської діяльності та в разі необхідності застосовує до них стягнення

Державне казначейство України (ДКУ) – урядовий орган державного управління, що діє у складі Мінфіну і йому підпорядковується. ДКУ було створено в 1995 році

Мета ДКУ

Забезпечення ефективного управління коштами Держбюджету України, підвищення оперативності у фінансуванні видатків у межах наявних обсягів фінансових ресурсів у Держбюджеті

Правова основа ДКУ

Конституція України, закони України, постанови Верховної Ради України, Указ Президента України "Про Положення про Державну казначейську службу України"

Завдання Державного казначейства України

- забезпечення казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів на основі ведення єдиного казначейського рахунка, що передбачає:
 - розрахунково-касове обслуговування розпорядників і одержувачів бюджетних коштів;
 - контроль за здійсненням бюджетних повноважень;
 - контроль за дотриманням учасниками бюджетного процесу бюджетного законодавства;
 - ведення бухгалтерського обліку і складення звітності про виконання державного та місцевих бюджетів;
 - управління наявними фінансовими ресурсами, що ним обліковуються;
 - визначення механізму казначейського обслуговування державного та місцевих бюджетів, установлення єдиних правил бухгалтерського обліку і звітності про виконання державного та місцевих бюджетів, кошторисів розпорядників бюджетних коштів, визначення порядку і строків подання звітів про виконання кошторисів державних цільових фондів

Державна податкова служба України
tax.gov.ua

Національний банк України (НБУ) – центральний банк України є особливим центральним органом державного управління, її емісійним центром

Діяльність НБУ

Проводить єдину державну політику в галузі грошового обігу, кредиту, зміцнення грошової одиниці, організує міжбанківські розрахунки, координує діяльність банківської системи в цілому

Правова основа НБУ

Правовий статус, принципи організації і діяльності Національного банку України визначені Конституцією України та Законом України "Про Національний банк України"

Основна функція Національного банку України – забезпечення стабільності грошової одиниці – гривні. На виконання своєї основної функції Національний банк сприяє дотриманню стабільності банківської системи, а також, у межах своїх повноважень, – цінової стабільності

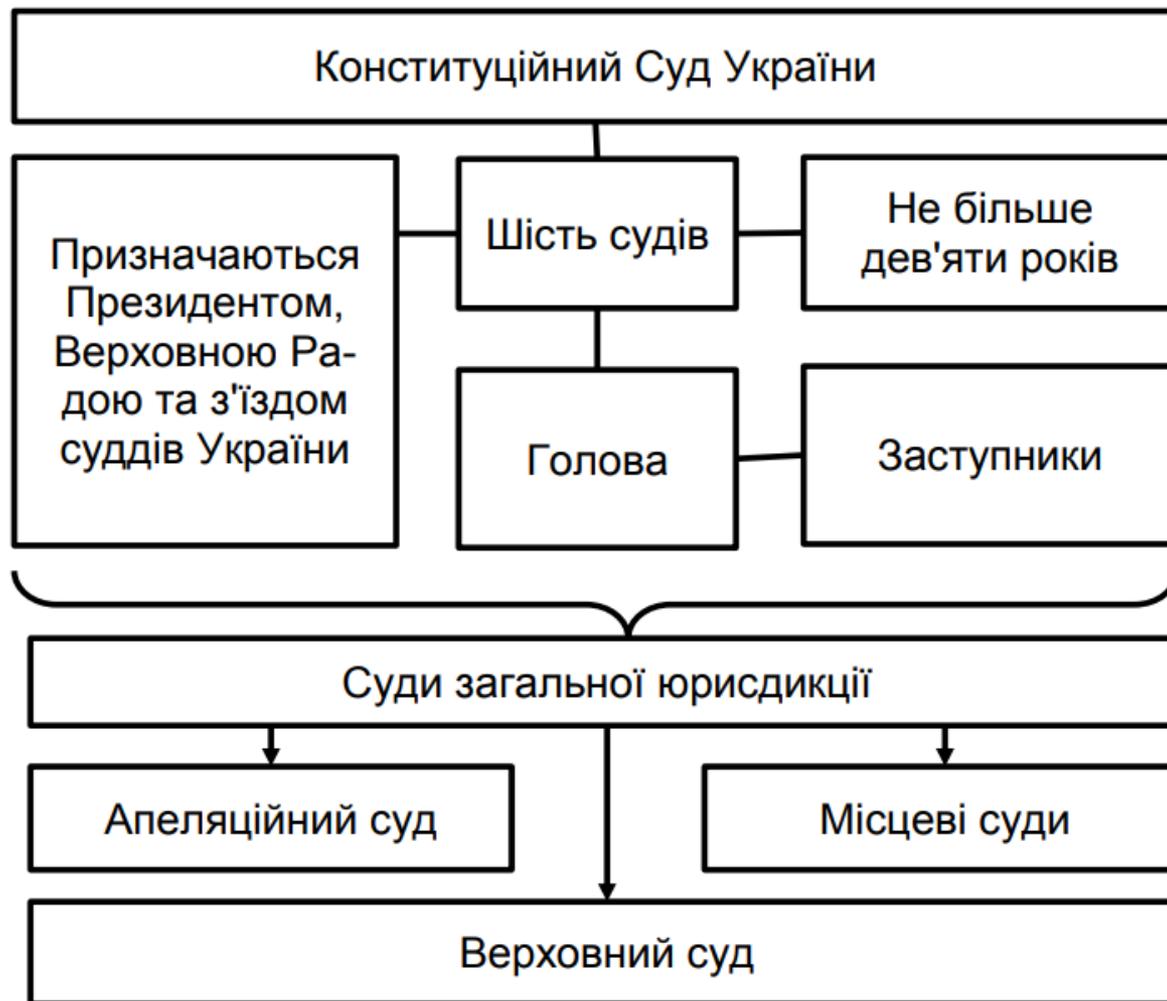

Рис. 2.24. Загальна структура судових органів України

Електронні ресурси отримання офіційної інформації:

офіційний сайт Міністерства фінансів України:

<https://www.mof.gov.ua>

офіційний сайт Державної податкової служби України:

<https://tax.gov.ua>

офіційний сайт Державної аудиторської служби України:

<https://dasu.gov.ua>